

भाग २

रु ५०

हळदीघाटाला समर्पित समरांगण

₹ 50

विंग कमांडर शशिकांत ओक
मो. ९८८१९०१०४९ आवृती 10-2023

कृपया लक्षात ठेवा: ब्रिटिश उच्चारांचा प्रभाव कमी करण्यासाठी स्पेलिंग्स भारतीय शैलीनुसार लिहिल्या गेल्या आहेत

सध्याच्या भूसेना, वायुसेना, नौसेना तज्ज्ञ लष्करी अधिकाऱ्यानी केलेली मांडणी

जोशात म्हणा

रेजिमेंट	War Cry	रणगर्जना
भारतीय वायु सेना	Bharat Mata Ki Jai	भारत माता की - जय
राजपुताना रायफल्स	Bolo Ramchandra Ji Ki -Jai	बोलो रामचंद्र जी की - जय
राजपुत रेजिमेंट	Bol Bajrang Bali Ki - Jai	बोल बजरंग बली की - जय
राजपुतांची पारंपारिक सेना	Ek Ling ji ki - Jai	बोलो एकलिंग जी की - जय
मराठा लाईट इन्फॅंट्री	Bola Shri Shivaji Maharaj ki - Jai	बोला श्री शिवाजी महाराज - की जय

मेवाड कुठे आहे? आता हल्दीघाटी (पास) कशी दिसते?

Warni Ki Bhagal

Actual narrow Pass of Haldi

Chetak Smarak H

‘युद्ध त्या जसे वेळी घडले, तसे येथे मांडले आहे’ असा दावा आहे का?

- ही लढाई सृजनात्मक स्वतंत्रतेवर आधारित आहे.
- लढाई वास्तविकपणे त्या पद्धतीने झाली असल्याचा कोणताही दावा नाही.
- लढाईच्या वर्णनांमध्ये संशोधित केलेल्या आणि प्रमाणे उपलब्ध नसलेल्या घटना आहेत.
- तसेच, ही घटना संबंधित व्यक्तींच्या जीवनाच्या घटना, साहस, मागील आणि भविष्यातील साहस, सैन्य प्रबंधन कौशल्ये आणि उपलब्ध संसाधने आणि हत्यारे वापरून प्रस्तुत केली जाते.

हळदी घाटातील लढाईच्या आधीची राजकीय परिस्थिती -1

या प्रश्नाच्या उत्तरात लष्कराचे अधिकारी म्हणतात -

- ❖ आम्ही इतिहासकार नाही. परंतु सामान्य माहितीवरून असे म्हणता येईल की ...
- ❖ राजा अकबर (वय 32) यांना मेवाड राज्य मुघलांच्या अधिपत्याखाली आणायचे होते. शांतता चर्चेचे यापूर्वीचे चार प्रयत्न अयशस्वी झाले होते.
- ❖ 1576 मध्ये, आमेर (जयपूर) राज्याचे राजकुमार - कुंवर मान सिंह (वय 27) यांनी मोहिमेचे नेतृत्व केले.
- ❖ योजनेनुसार, महाराणा प्रताप (37) यांना पकडले जाणार होते किंवा मारले
- ❖ जायचे आणि त्यांचा गोगुंडा आणि कुंभलगड किल्ला ताब्यात घ्यायचा होता. अकबराला राजपुतांचे वर्चस्व संपवायचे होते. आणि मुघल सत्तेच्या व्यापार मार्गावर कर महसूल मिळवा.

हळदी घाटातील लढाईच्या आधीची राजकीय परिस्थिती -2

- 5. राणा प्रताप युद्धात जखमी झाला, पण पकडला जाऊ शकला नाही. त्यामुळे अकबराच्या बाजूची मोहीम फसली. त्यामुळे मानसिंहला पुढची २ वर्षे दरबारात येण्याची परवानगी नव्हती!
- 6. हत्तींचा वापर युद्ध रणगाडे म्हणून केला जात असे. चेतकच्या घोड्याला हत्तीने घायाळ केले आणि राणा प्रतापला हळदी खिंडीच्या (घाटी) डोंगरात पांगावे लागले.
- 7. 1597 मध्ये महाराणा प्रताप यांच्या निधनानंतर, 1615 मध्ये मेवाड राज्य आणि मुघल यांच्यात शांतता करार झाला. मेवाड राजघराण्यातील स्त्रियांचे धर्मांतर केले जाणार नाही. पाच हजार सैन्याच्या मनसबांना सन्मानित केले जाईल. पण मेवाड राज्यकर्ते दरबारात हजर राहणार नाहीत वगैरे करारातील काही कलमे होती.

अस्वीकरण

- ❖ या सादरीकरणात वापरलेले फोटो हे विविध ध्वनी, व्हिडिओ क्लिप, व्यक्तींचे चित्र, चेहऱ्यावरील हावभाव यांचे प्रतिनिधी आहेत.
- ❖ त्यांचा गैरवापर करण्याचा हेतू नाही.
- ❖ तथापि, कोणत्याही कारणास्तव कॉपीराइटचे उल्लंघन झाल्यास,
- ❖ ते साहित्य काढून टाकले जाईल.

शत्रूला फसवण्याचे तंत्र फुटबॉलमध्ये युद्धाप्रमाणे वापरले जाते.

1. Goalkeeper
2. Right back
3. Left back
4. Right half
5. Left half
6. Center half
7. Inner right
8. Inner left
9. Right wing
10. Center forward
11. Left wing

युद्ध आणि फुटबॉलमध्ये साम्य आहे का ? ⚽

- युद्ध आणि फुटबॉल एकसारखे नसले तरी त्यांच्यात अनेक समानता आहेत.
- रणांगण आणि क्षेत्रे, कमांडर आणि प्रशिक्षक, सैनिक आणि खेळाडू, साम्राज्य आणि संघ काही गोष्टी सामायिक करतात.
- दोघांचाही उद्देश एकच आहे - कोणत्याही प्रकारे शत्रूचा पराभव करणे.
- रणनीतीमध्ये दोघांचीही समांतरता आहे. ते दोघेही हिंसक आहेत परंतु सहभागींना विचित्रपणे फळ देतात.
- युद्ध मृत्यू आणते. त्यामुळे खेळात खेळाडूंना पुन्हा संधी मिळते.
- "सर्व युद्ध फसवणुकीवर आधारित आहे," सन त्झू म्हणतात.
- ते फुटबॉल किंवा हॉकीलाही लागू होते.

Ref: Ben Purtell's Blog

मुगल सैन्याची युद्धात आपले सैन्य उतरवण्याची पद्धत

युद्धासाठी घोड्यांच्या सैन्याचा वापर केला जात असे. प्रत्येक तुकडीमध्ये अनेक मनसबदार होते आणि त्यांच्यातील वरिष्ठाची फौज प्रमुख म्हणून नियुक्ती केली जात असे.

(1) कोल - सैन्यातील मुख्य युनिट. कमांडर तुकडीचा प्रभारी होता.

(२) बारांघर, दस्त रस्त आणि मैमना - या तीन पदांचा अर्थ उजवी बाजू, उजवा हात. त्या प्रत्येकाला एक नाव देणे. यात समाविष्ट:

(3) जरांघर, दस्त-इ चॅप आणि म्हैसरा या तीन संज्ञा- म्हणजे डावी बाजू, डावा हात. कोलच्या डावीकडे एक ते तीन तुकडे रांगेत होते. त्या प्रत्येकाला एक नाव देणे.

(4) अल्तमश (किंवा इल्तमश) - कोळ समोर उभा असलेला दुवा समूह.

(५) हरावल - इल्तमशाच्या पुढे असलेली तुकडी.

(६) हरावल -इ जरांघर - जरांघरच्या समोरील तुकडी

(७) हरावल -ई बारांघर - बारांघर समोरील तुकडी.

सुरुवातीला, आघाडीच्या फळीची चाचणी घेण्यासाठी लढाऊ पथके पाठवण्यात येत

हरावल - इल्तमशच्या पुढे तीन मोठ्या तुकड्यांची फौज

डावी हरावल

इल्तनश

इल्तमश

उजवी हरावल

❖ कोळ च्या सम… उभा असलेल… …वा समूह..

कोल (सेनापती)

जरांघार डावी बाजू

बरांघार उजवी बाजू

चंदावूल पिछाडीचे सेना

सैन्यातील मुख्य तुकडी. सेनापती या तुकडीत असे

हत्ती, उंट, बैल वाहतूक करणाऱ्या प्राण्यांसाठी चांदवूल सेना

मुगल सैन्याची तैनाती पद्धत

१८ जून
१५७६
६ वाजता

बनास नदी ओलांडून मोलेला टेकडीवरून रणांगणावर फौज येत राहिली

१५७६

दृष्य
सकाळी
६.३०

मेवाड लष्कराच्या छावण्यांची तैनाती

18 जून 1576 रोजी कुंडलीतील शुभ योग

❖ कुंडलीत सर्वार्थ सिद्धी योग, असा सर्वात महत्वाचा योग, शुभ ग्रह रचना दिवस दर्शवला होता.

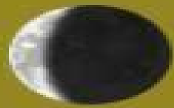

27, Jyeshtha
Shukla Paksha, Dwadashi
1633 Tarana, Vikrama Samvata
Nathdwara, India

18
June 1576
Friday

Nirjala Ekadashi Parana, Pradosh Vrat, Vinchudo, Sarvartha Siddhi Yoga

❖ ३ एप्रिल १५७६ दिवशी कुं. मानसिहांनी आमेर किल्ल्यापासून सर्वार्थ सिद्धी योग असलेल्या दिवशी आपल्या मोहिमेची सुरवात केली.

10, Vaishakha
Krishna Paksha, Dashami
1633 Tarana, Vikrama Samvata
Jaipur, India

03
April 1576
Saturday

Sarvartha Siddhi Yoga, Bhadra

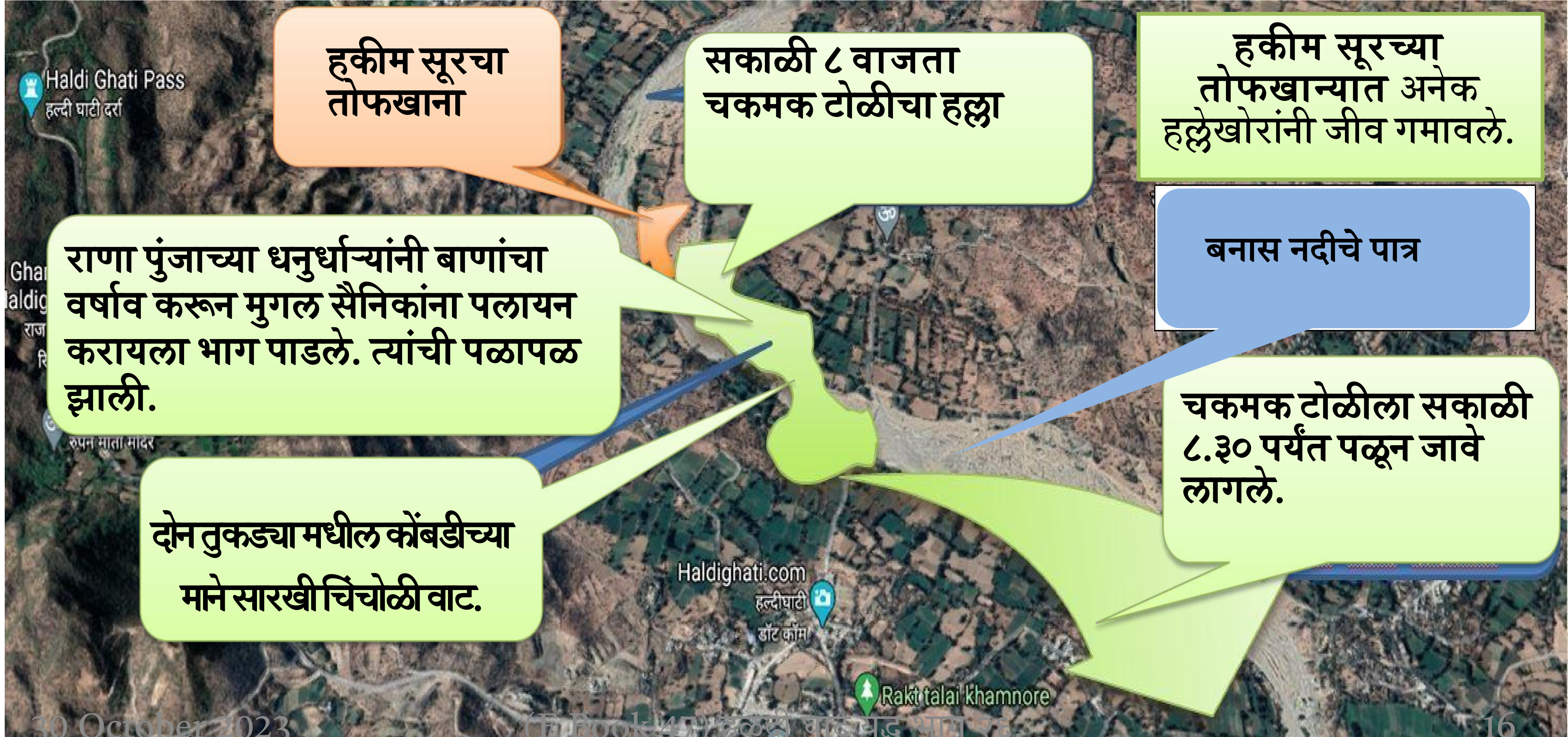
❖ दिल्ली आणि जयपुर येथीलजंतर-मंतर आमेर राजकुलाची भेट आहे.

दृष्यष्य 1.सकाळी 8.00

सकाळी 8.30

मुगल सैन्यातील हाशीम बराहा सरदाराची चकमकीत प्रवीण कंपनी मेवाडकरांची चाचपणी घेण्यासाठी पुढे गेली.

मेवाड सेना भिल्ल राणापुंजाच्या धनुर्धरांनी मुगलांच्या तुकडीवर दोन्ही बाजूंनी बाणांचा वर्षाव केला.तो पर्यंत हकीम सूरच्या तोफखान्यात अनेक हल्लेखोरांनी जीव गमावले. ते नदीच्या काठाने पळून गेले.

दृष्य १.२
८.००
सकाळी

दोन टेकड्या मधील कोंबडीच्या माने सारखी चिंचोळी खिंडीत तोफांच्या माऱ्यात अडकलेली मुगल सेना

भिल्ल राणापुंजाच्या धनुर्धरांनी मुगलांच्या तुकडीवर दोन्ही बाजूंनी बाणांचा वर्षाव केला.

चिंचोळी खिंड

टेकडी ओलांडून आलेल्यांवर हकीम सूरच्या तोफांच्या माऱ्याची सुरवात झाल्याने आघाडीच्या हरावल दस्त्यांची पळापळ होऊन माघार झाली.

भिल्ल राणापुंजाच्या धनुर्धरांनी मुगलांच्या तुकडीवर दोन्ही बाजूंनी बाणांचा वर्षाव केला.

बनास नदी पात्र

मुगल चकमक दस्ते अडकले खिंडीत

दृष्य १.३
९.३०
सकाळी

हकीम सूरचा तोफखाना

चिंचोळी खिंड

मुगल तिरंदाज दोन्हीही बाजूंचा टेकडीवर चढून तिथल्या भिल्लांच्या तुकड्यांना मारून टाकले. काही भिल्ल घाबरून पळून गेले.

Malinda Temple
मलिंडा मंदिर
Raj Gharana
esort Haldighati
राज घराना
रिसॉर्ट...
ighati.com
हल्दीघाटी
डॉट कॉम
Rakt talai khamnore
Khamnore
खाम्नोर
Vandol Mata
Temple,Khamnor
वन्दोल माता
टेम्पल, खमनोर
करधर बावजी खेडी
पीपलाजसिल्वर...

असद्खान आणि राणा लुनाकरणचे सैनिक त्या भागात मदतीला धावले. त्यांनाही मागे परतावं लागले. मग यावर तोडगा म्हणून काही तिरंदाज दोन्ही बाजूच्या टेकड्यांच्या शिखरावर चढून जाऊन तिथल्या भिल्लांच्या तुकड्यांना मारून टाकले. काही भिल्ल घाबरून पळून गेले. काहींनी हकीम सूर जवळ असलेल्या मध्यम आकाराच्या तोफांवर ताबा मिळवण्यासाठी अरुंद खिंड ओलांडून मोर्चा तयार केला. व वाट तयार केली. अशा प्रकारे त्याच्या तोफखान्याला मोडून टाकण्यात आले. कदाचित सूर मारला गेला.

दृष्य १.३
९.३०
सकाळी

मुगल सेनेने मागून जाऊन हकीम सूरचा तोफखाना बंद पाडला.

दृष्य २.१
९.३० सकाळ

मुगल सैन्याची गोंधळाची अवस्था पाहून महाराणा प्रताप स्वतःरामप्रसाद नामक हत्तीवर बसून मेवाडच्या हत्तींच्या सैन्याचे नेतृत्व करत बाहेर पडले. त्यांनी मुगलांच्या डाव्या हरावल दस्त्यांना पळता भुई थोडी करून बनास नदीच्या पात्रापलिकडे खदेडले.

डाव्या हरावलचे नेतृत्व करणाऱ्या गाझीखानाच्या मुगल सैन्याला महाराणा प्रतापांच्या हत्तीनी घाबरवून खूप मागे टाकले.

कोळ व्यूहात्मक कुँ. मानसिह हत्तीवर स्वार होऊन तोफखाना आणि तोफगोळ्यांच्या साठावर लक्ष ठेवून होते.

महाराणा रामप्रसाद हत्तीवर

बाकीच्या हत्तींची झूंड

गाझीखान आणि शहजादे बंधू

पाठलागाने मुगल पायदळ मागे हटले

दृष्य २.२
१०.००
सकाळ

मेवाड सेनेच्या जबरदस्त मुसंडीने मुगल हरावल (फॉरवर्डच्या) हशिम बारहा कडून काझी खान यांच्याबरोबर, अकबराच्या दरबारातील मुल्ला बदायुनी यांनी युद्धाची कारवाई पाहण्याची हौस होती म्हणून विशेष परवानगीकाढून लढाई पहायला आला होता. त्या दोघांना कसा तरी तरी स्वत: चा बचाव करावा लागला.

त्यात काझीला मनगटावर जबर मारहाण झाली. त्याच्या बहाणा करून जो पळाला तो पुन्हा आलाच नाही! बदायुनी म्हणाला की योध्दा म्हणून ज्यांची उंची नावे असतात ते कसे पोकळ असतात, ते कसे पोकळ असतात, ते पहायला मिळाले. बदायुनीच्या प्रत्यक्षदर्शी कथनातून इतिहासातील नोंदी म्हणून एकतर्फी स्वीकारले जाते. त्यात काझीला मनगटावर जबर मारहाण झाली. त्याच्या बहाणा करून जो पळाला तो पुन्हा आलाच नाही! बदायुनी म्हणाला की योध्दा म्हणून ज्यांची उंची नावे असतात ते कसे पोकळ असतात, ते कसे पोकळ असतात, ते पहायला मिळाले. बदायुनीच्या प्रत्यक्षदर्शी कथनातून इतिहासातील नोंदी म्हणून एकतर्फी स्वीकारले जाते.

योध्दा म्हणून ज्यांची उंची नावे असतात ते कसे पोकळ असतात, ते कसे पोकळ असतात, ते पहायला मिळाले.

हशिम बारहाकडून लढणाऱ्या काझी खानाला बदायुनी पहात होता

काझी खान आणि सिक्रीचे शहजादे भाई यांची पळापळ होऊन ते रणांगण सोडून पळाले.

दृष्य 3.1
10.30

महाराणा प्रतापांची युद्धनिती होती की बनासनदी काठी लढाई करायची. मुगलांच्या तोफा व दारुगोळा उद्धस्त करायचा. शक्य झाले तर तो हस्तगत करायचा आणि हकीम सूरच्या पलटनीत सामील करायचा.

तोफखान्याशिवाय गोगुंदा सारख्या विशाल अभेद्य किल्ल्यांच्या तटबंदी तोडून जाणे अशक्य होते

Rakt talai khamnore

Ji Bethak ,Khamnor

Mataji Molela

महाराणा प्रताप रामप्रसाद हत्तीवर बसले होते

कुँ. मानसिह हत्तीवरून सैन्य निरीक्षण करत होते

मोलेला टेकडी

घोडदळ

घोंडदळ

घोंडदळ

दारूगोळा

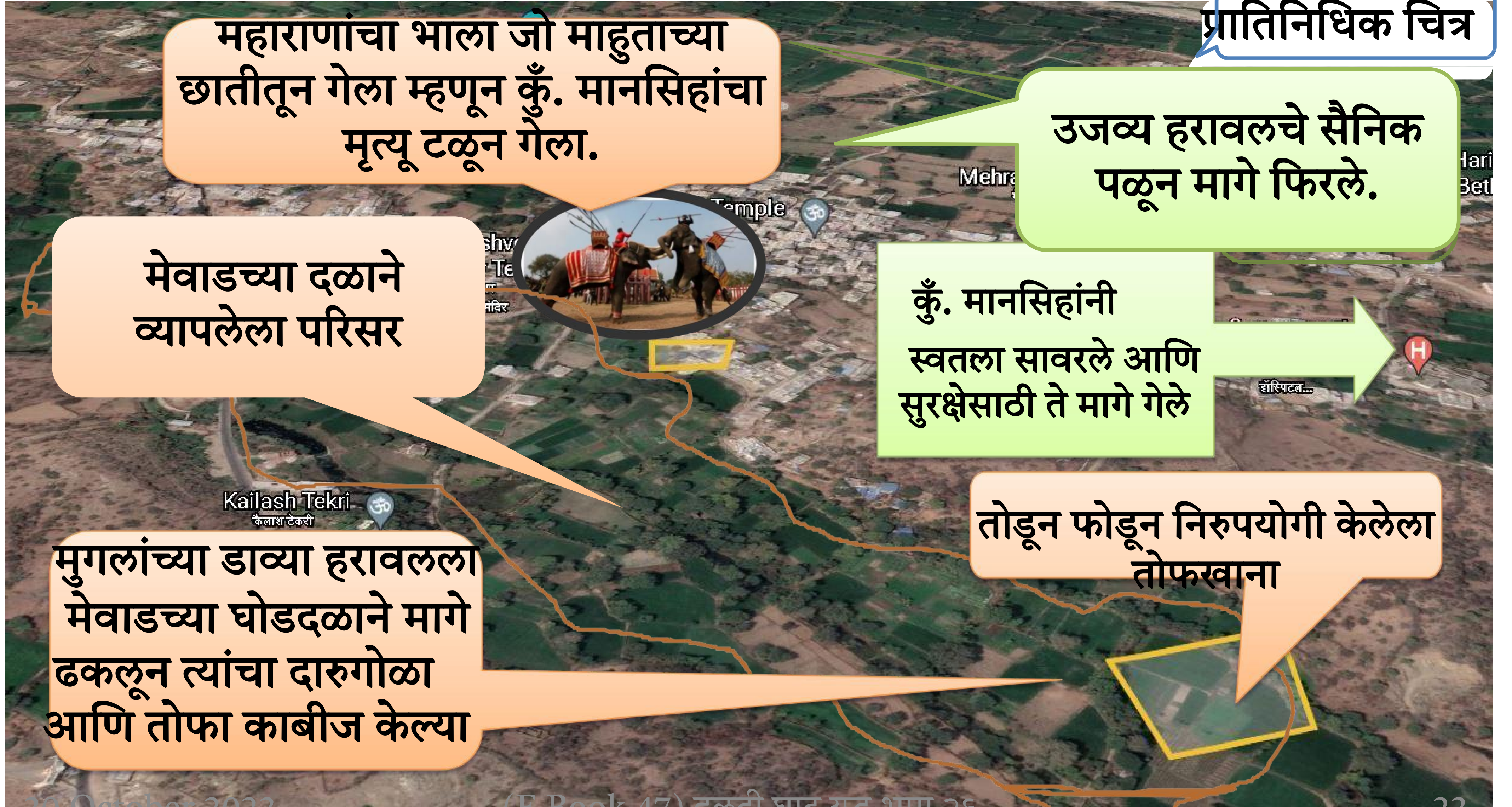
तोफा

Kailash Tekri

मेवाडच्या सैन्याची मुसंडी इतकी जोरदार होती की त्यांच्या डाव्या हरावलची कोंडी फुटली. त्याची संधी साधून घोडदळाने मुगलांच्या तोफा दारूगोळा उध्वस्त केला.

दृष्य 4.1
10.30

दोन सेनापती इतके जवळ आले की एकमेकांवर भाले फेकून घातक हल्ला केला जाऊ शकत होता.

दृष्य
११.०० सकाळ

महाराणा प्रताप यांना विजय मिळवायचा होता

- त्यांनी सर्व वरिष्ठ सरदार आणि त्यांच्या सैन्याला इशारा दिला की सर्वांनी अंतिम हल्ला चढवला पाहिजे.
- सर्व सैन्य मागे हटलेल्या मुगलांवर हल्ला करण्यास तयार झाले.
- मेवाडच्या सैनिकांनी युद्ध गर्जनेचा वारंवार जयजयकार केला.
- “बोलो एकलिंगजी की जय...”

दृष्य ४.२
११.००
सकाळी

लढाई पूर्णपणे संपवण्यासाठी महाराणांनी रणांगणाचा ताबा घेण्याचे आदेश दिले

- ❖ चरण जयसिंह
- ❖ चरण कैसा सिंह
- ❖ डोडिया भीम सिंह
- ❖ हकीम खान सूरी
- ❖ भामा शाह
- ❖ ताराचंद
- ❖ *राव पूंजा भील
- ❖ अनेक सैनिक
- ❖ युद्ध हत्ती दळ

कुं. मानसिंहांनी बंधू माधोसिहांना हाकारून बोलावले

माधोसिहांनी आपल्या घोडदळाला संकेत केले.

उझबेक मिहतर खान आदेशाची वाट पहात होता

❖ अनेक गोडवाडच्या सरदारांच्या सैनिकांनी माघार घेतलेल्या मुघलांवर हल्ला केला

दृष्य ५.१
११.००
सकाळी

मुगल तोफखाना उध्वस्त झालेला, महाराणा प्रताप आपल्या सर्व सैन्य शक्ती झोकून टाकलेली पाहून कुँ. मानसिंहांनी राखीव उझबेकी मिहतर खानाचे घातक घोडदळ मागवले

उझबेक कमांडर मिहतर खान राखीव दलाचा सेनापती चंदावूल या उजव्या मागील भागातून मैदानात जाण्याची वाट बघत होता.

Kailash Tekri

दृष्य ५.२
११.१५
सकाळ

कुँ. माधोसिंहांनी आपल्या उझ्‍बेक सरदार मिहतर खानाला झेंडे दाखवून मैदानावर घोडदळाला प्रवेश करण्यासाठी आदेश दिले

दृष्य५.४
११.००
ि
ाजं
ा
1.00

महाराणा रामप्रसाद हत्तीवरून आवडत्या चेतक घोड्यावर स्वार झाले

वेळपाहून महाराणा प्रताप यांनी ठरवले की हत्तीवर बसून स्वतः बाण किंवा भाल्यांच्य हल्ल्यात मला जखमी होऊन चालणार नाही. व आपला हत्ती मागे घेतला. मेवाडच्या सरदारांकडून मुगल सैन्याचा पराभव होऊ शकतो याची त्यांना खात्री होती.

दृष्य ६.१
११.००
सकाळ

मेवाड सैन्याची घातक परिस्थिती

पारंगत तिरंदाज आणि उझबेक मुघलांचा घोडदौडीचा वेगवान हल्ला मुगलांच्या बाजूने झाल्याने ते पुन्हा जोमात आले. त्यांनी मेवाडच्या सैन्याला वेढा घातला. रक्त तलाठी-तलाव म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या भागात त्यांनी जीव गमवाला

महाराणा प्रतापांना हत्तींच्या युद्ध फौजेत अडकलेल्या वरिष्ठ सरदारांच्या सैन्याला मुक्त करण्यासाठी
धाव घ्यावी लागली.

Haldighati
pool
Nagas Ji Temple
नगस जी मंदिर
Mehrawat Sati Mata
मेहरावत सती माता
Government Hospital, khamnore
गवर्नमेंट हॉस्पिटल...
Shri Hariray Mahaprabhu Ji Bethak Khamnor
श्री हरिराय महाप्रभु जी...
हल्दीघाटी डॉट कॉम

मेवाड सैन्याला सरस मुगल धनुर्धारी आणि तलवारबाजांनी वेळ घातला

दृष्य. ६.२
दुपारी २

परिस्थिती हाताबाहेर जात आहे असे पाहणी महाराणा प्रतापांनी आपल्या हत्तींना युद्ध मैदानाच्या मधभागी नेण्याचे आदेश दिले. प्रतिउत्तर म्हणून कुँ. मानसिहांनी आपल्या हत्तींच्या सैन्याला झोकून दिले. परिस्थिती हाताबाहेर जात आहे असे पाहणी महाराणा प्रतापांनी आपल्या हत्तींना युद्ध मैदानाच्या मधभागी नेण्याचे आदेश दिले. प्रतिउत्तर म्हणून कुँ. मानसिहांनी आपल्या हत्तींच्या सैन्याला झोकून दिले.

दृष्य. ७.१
दुपार १२.
३०

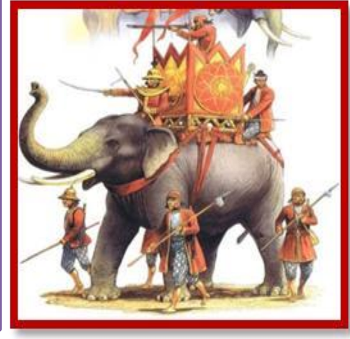
लढवय्ये हत्ती दळ

प्रतीकात्मक प्रस्तुति

- ❖हत्तींची लढाई अत्यंत भीती दायक होणार होती. हत्तींना खास सजवले गेले होते. सोंडेला बांधलेल्या तलवारींनी शत्रूच्या सैनिकांवर ते धावून जाऊन चेंगराचेंगरीत मारून टाकायचे प्रशिक्षण त्यांना दिले गेले होते
- ❖धारदार खंजीर उगारलेल्या सुळ्यांना जोडलेले होते. असे खवळलेले हत्ती समोरून येताना पाहून सैनिकांना पळ काढून आपल्याला वाचवण्याशिवाय गत्यंतर नव्हते.
- ❖ कुशल माहूत अशा हत्तींच्या गंडस्थळावर अंकुशाच्या टोचणीतून विविध आदेश पाळायला लावत होते.
- ❖ हौद्यात आरूढ सरदारांकडे विविध लांबीच्या भाल्यांचा, बाणांचा साठा ठेवलेला होता.

माहूत आणि सहाय्यक नोकर

- हत्तींच्या चालीमुळे डळमळत्या जागेतून शत्रूच्या दिशेने नेमधरून फेकलेल्या शस्त्राने कोणी जखमी झाले नाही तर वार फुकट जाण्याची शक्यता होती.
- यावर मात करण्यासाठी सहायक कर्मचारी शस्त्रात्रे देण्यासाठी मागे मागे धावत पळत असत.
- हौद्यात बसलेल्या सरदाच्या मागे शेपटीच्या पट्ट्यांना पकडून एक शिपाई जरूरीनुसार विविध लांबीच्या भाल्यांचा, बाणांचा साठा, जादाची धनुष्ये हौद्यातील जागेत खोचून ठेवून सुसज्ज करत होते.
- हौद्यातील सरदार, माहूत फेकलेल्या शस्त्राने जखमी होऊ नये म्हणून जाड कातड्याचा सुरक्षा पोषाख घातलेले होते.

दृष्य ७.२
१३.००
दुपार

महाराणा प्रतापांच्या बाजूचा हत्ती लूण टक्कर युद्धात जखमी झाला

महाराणा प्रतापांच्या बाजूचा हत्ती लूण टक्कर युद्धात कोसळला

प्रतीकात्मक प्रस्तुति

दृष्य ७.३
१३.००
दुपार

महाराणा प्रतापांच्या बाजूचा हत्ती रामप्रसाद आणि मुघलांचा गजमुक्त समोरासमोर आले. त्यावर स्वार कुशल माहुतांसाठी ती कसोटीची वेळ होती

दोन्ही हत्ती त्यांच्या सोंडेला अडकवून एकमेकांना धक्का देत आपले शारीरिक बळ आजमावून दुसऱ्याला खाली पाडायला लावायला जोरजोरात ओरडत आव्हान देत राहिले.

दृष्य ७.३
१३.००

दोन्ही हत्ती युद्धकलेत निष्णात होते

त्यावर स्वार कुशल माहूतांसाठी ती कसोटी होती

दृष्य ७.४
१३.००
दुपार नंतर

सहा हत्तींना या युद्धात झोकले गेले

हत्तींच्या युद्धाचा हा दुर्मिळ सामना पहाण्यासाठी दोन्ही बाजूचे सैनिक दंग झाले

दोन्ही हत्ती युद्धकलेत निष्णात होते

प्रतीकात्मक प्रस्तुति

दृष्य ७.५
दुपार १४.

राम प्रसादाचा माहूत कोसळला तेव्हा लढाईने धोकादायक वळण घेतले.

हे पाहून मुगल सैन्यातील माहूताने धैर्याने उडी मारली आणि राम प्रसादावर हत्तीवर स्वार होण्याची संधी शोधली. त्याने कुशलतेने हत्तीला आपल्या ताब्यात घेतले. त्याने कवटीच्या अत्यंत संवेदनशील भागावर तीक्ष्ण अंकुश टोचून तर कधी चुचकारून राम प्रसादला आपल्या काबूत केले. लवकरच, राम प्रसादने महाराणांच्या हत्तींच्या विरोधात मेवाड सैन्याच्या दुस्त्यावर चालून जाऊन कहर निर्माण केला. यामुळे मेवाड सैनिक चारी दिशांना वाट फुटेल तिकडे पळून जाऊ लागले. तोवर मुगलांचे उरलेले हत्ती मेवाडकरांच्या सैन्याला पायाखाली तुडवून तर कधी तिक्ष्ण सुळ्यांना लावलेल्या तरवारींनी सैन्यात हलकल्लोळ करत सोंडेत धरून भिरकाटून देत फिरत राहिले..

दृष्य ८.१
१४.००
दुपारी

हताश मानसिकतेत महाराणा प्रताप मानसिंहावर चाल करून जाते झाले

प्रातिनिधिक चित्र

- मूळ योजनेनुसार, महाराणा प्रतापांनी आपणहून अति जोखमीच्या जागी जायचे कारण नव्हते. पण आपल्याच हत्तींच्या पायाखाली मेवाडचे सैनिक मरताना दिसत होते.
- प्रिय आणि वृद्ध सरदारांनी मेवाड संस्थानाच्या रक्षणासाठी आपल्या प्राणांची आहूती दिल्याने त्यांच्या विवेकी आणि संतुलित मानसिक स्थितीवर परिणाम झाला.
- एका अत्यंत हताश मानसिकतेत, त्यांना कुं. मानसिंहावर चाल करून मारून टाकण्याची प्रबळ इच्छा झाली.

दृष्य ८.२
१५.००
दुपार नंतर

आज्ञाधारक घोडा चेतकने, मालकाची इच्छा देखील पूर्ण केली. तो उत्साहाने धावला.

- महाराणा शत्रू सैनिकांना चकवून दूर गेले. एका ठिकाणी त्यांची गाठ काही अंतरावर उभ्या कुं. मानसिंहांशी पडली.
- "मी, राणा प्रताप, तुझ्या समोर आहे" असे म्हणत सुप्रसिद्ध कथन तिथे घडले.
- हताश मनःस्थितीत, त्यांनी चेतकला परिचित गोड शब्दांनी चुचकारून पळायला लावायला सुरवात केली.
- आज्ञाधारक घोडा चेतकने, मालकाची इच्छा देखील पूर्ण केली. तो उत्साहाने धावला.
- मधे येणाऱ्या सैनिकांना मारून टाकत, त्यांनी भगवान शिवाच्या नावाने गर्जना केली - एक लिंगजी की ...जय.
- कुं. मानसिंहानी घाईघाईने त्यांच्या माहूताला संघर्ष टाळण्यास हत्तीला मागे नेण्यास सांगितले.

दृष्य ८.३
१४.१५
दुपार

प्रशिक्षित घोडा चेतक

- ❖ महाराणा प्रताप यांना त्यांच्या अधीन सेनापतींच्या मदतीसाठी धाव घेणे आवश्यक होते.
- ❖ त्याच्या सर्वात विश्वासू आणि प्रशिक्षित घोडा चेतकवर स्वार होऊन ते शत्रूच्या दिशेने गेले.
- ❖ त्याचे वैयक्तिक भिल्ल रक्षकही त्यांच्या मागे धावले.

प्रतिकात्मक चित्र

सर्वात विश्वासू आणि प्रशिक्षित घोडा चेतकवर बसून महाराणा प्रताप शत्रूच्या दिशेने धडकले.

दृष्य ८.४
१५.१५
दुपारी

चेतकने आपला प्रसिद्ध पवित्रा घेतला

- ❖चेतकने आपला प्रसिद्ध पवित्रा घेतला. समोरच्या खुरांनी माहूताच्या कानापाशी पाय रोवले. जेणेकरून त्या पायाच्या धक्क्याने हत्ती नियंत्रण गमावेल.
- ❖हौदात कुं. मानसिंहनी खाली वाकून स्वतःला वाचवले. चेतक घोड्याला कानाजवळ हत्तींवर हल्ला करण्याचे प्रशिक्षण देण्यात आले होते. त्यामुळे हत्तीच्या सोंडेला लावलेल्या तलवारीचे वार टाळता येतील.

दृष्य ८.५
१५.३०
दुपारी

वेदना आणि वेदना असह्य होत्या.

तरीही शूर चेतकने तोल गमावला नाही....

- पण असे घडले की कुं. मानसिंहाच्या हत्तीने सोडेला लावलेल्या तलवारीच्या घावाने चेतकचा मागील पाय कापला.
- असह्य होत्या, तरीही धाडसी चेतकने
- आपला तोल गमावला नाही.

दृष्य ८.६
१५.३०
दुपारी

झाला मानसिंह यानी परिस्थिती हाताळली.

प्रतिकात्मक चित्र

- महाराणा प्रतापांनी परिस्थिती जाणली. अशा प्रसंगासाठी त्यांची योजना तयार होती.
- त्यांना कुं. मानसिंहाने पाठलाग करत पिवळ्या रंगाच्या (हळदी) मातीच्या घाटात किंवा घाटीमध्ये येईल असे अपेक्षित होते

- सुरक्षा घेऱ्याचे मुख्य झाला मानसिंह यांनी महाराणा प्रतापांवर हल्ला टाळण्यासाठी धाव घेतली.
- राणांचे सुरक्षा कवच आपल्या अंगावर घालून त्यांना सुरक्षिततेसाठी हळदी घाटाकडे जावे असे सुचवले.

दृष्य ९.०
१५ ६.३०
दुपारी

माघारी जाण्याची चतुर खेळी

|प्रतिकात्मक चित्र

- 'मरण्यापेक्षा माघारी वळा' असा आदेश आपल्या सैन्याला सोडला.
- ते स्वतः हळदी डोंगरातील कपाऱ्यात लपण्यासाठी गेले.
- हळदी घाटाच्या जाळ्यात शत्रूच्या सैन्यात घुसण्यासाठी भिल्ल सज्ज झाले होते.

दृष्य ९.१
१६.००
दुपारी

चेतकची शेवटची उडी

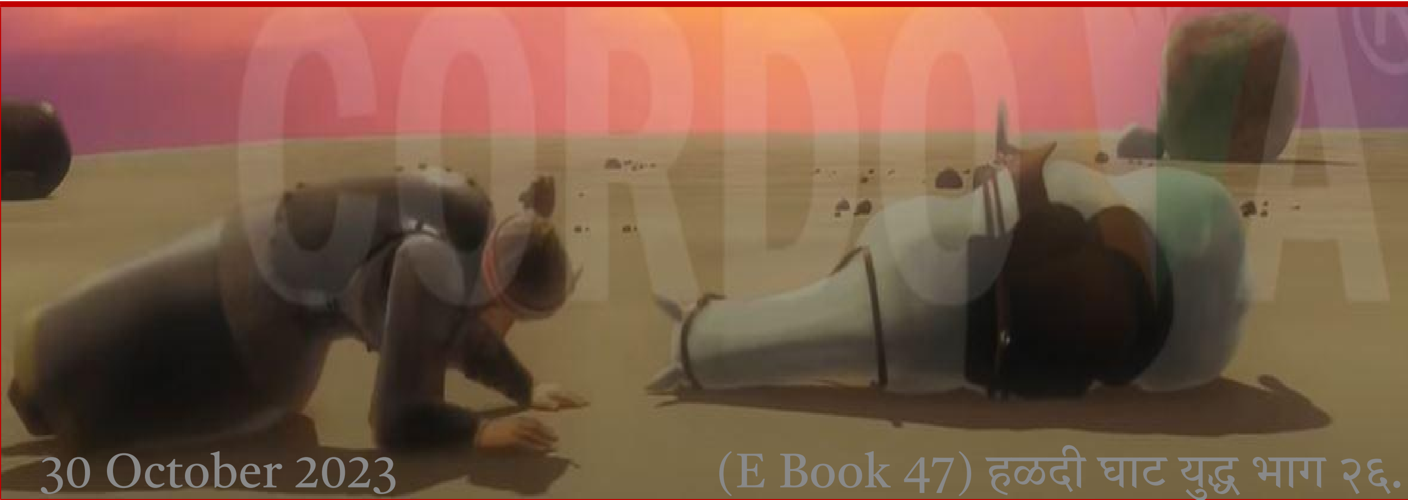

- आज्ञाधारक चेतक लंगडत मालकाची सेवा करण्यास सज्ज होता.
- सुमारे १० किमी पर्यंत पळत राहिला. एका ठिकाणी २० फूट खोल कोरड्या ओढ्याचे पात्र लागले.
- थकलेल्या चेतकला २५ फूट पेक्षा जास्त लांब उडीची कसोटी पार करता आली नाही आणि तो अति श्रमाने कोसळला.

दृष्य ९.२
१६.१५
दुपारी

महाराणा प्रतापांनी लाडक्या मुलाप्रमाणे आपल्या चेतकाचे चुंबन घेतले

|प्रतिकात्मक चित्र

दोघेही जखमी झाले होते. अश्रुपूर्ण नयनांनी, महाराणा प्रतापांनी आपल्या मुलांप्रमाणे प्रिय चेतकचे चुंबन घेतले. जड मनाने लढाईच्या बाकीच्या सैन्याचे नेतृत्व करायला निघाले.

१८. जून १५७६
दृष्यष्य १०.००
१६.३० दुपारी

रक्त (तलाव) तलाईचे स्मारक

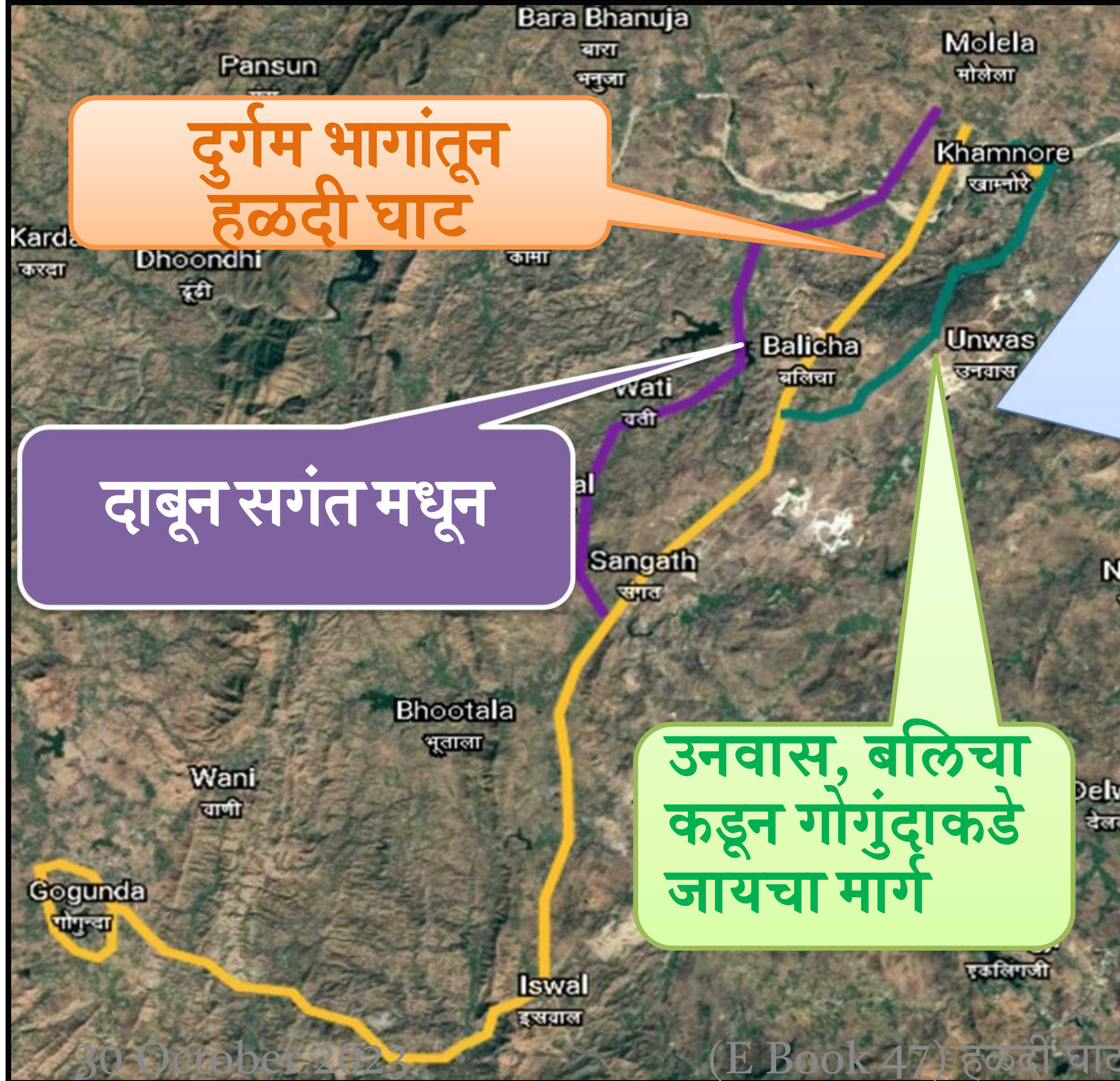

दुपारी ४.३० वाजेपर्यंत हवामान ढगाळ होते. कोणत्याही क्षणी पाऊस पडेल अशी परिस्थिती हौती. कुं. मानसिंहानी रागरंग पाहून मोलेला छावणीकडे सैन्याला परत बोलावले... रणांगणावर जोरदार सरी कोसळल्या. मृत आणि जखमींच्या रक्ताचा तलाव वाहतो असे वाटायला लागले.

दृष्य. ११
दिनांक २० जून १५७६
सकाळी ११

गोगुंदा किल्ल्याचे तीन संभाव्य मार्ग.

- दोन दिवसांनी ... कुम्भल किल्ल्याच्या मार्गावर मेवाड समर्थक सैन्य नाहीसे झाले.
- लपलेल्या लढाऊ भीलसैन्याने गोगुंडा किल्ल्याच्या 3 संभाव्य मार्गांजवळचे तळ हलवले.

१. दुर्गम भागांतून हळदी घाट
२. दाबूज, सगंत मधून
३. उनवास, बलिचाकडून गोगुंदाकडे जायचा मार्ग

दृष्य १२.१ |
जुलैचा १५७६
पहिला आठवडा

सारांश... कोण जिंकले?

प्रतिकात्मक चित्र

- नंतरच्या घटनांनी सूचित केले की तोफ आणि दारूगोळा, अन्य युद्धसामग्री तात्पुरती दुरुस्ती करूनही काही उपयोगाची नव्हती. ते शोभावस्तू म्हणून राहिले. मजबूत गोगुंदा किल्ला अनेक महिने हल्ले होऊन अजिंक्य होता.
- मुगल सरदार अन्न पुरवठ्याच्या कमतरतेबद्दल नाखूश होते. लढाईचे संचलन नीट झाले नाही म्हणून नाराज होते. भुकेले सैनिकांनी अकबराकडे तक्रारी केल्या. हळदी घाटामध्ये तोफखान्याचे नुकसान निर्णायक होते. मुगलांना गोगुंदा किल्ल्याने दाद दिली नाही. कुँ. मानसिंहांना नाराज अकबराच्या दरबारात पुढील दोन वर्षे उपस्थित राहण्यास बंदी आली.
- महाराणा प्रताप मुगल सैन्य मोहिमेत पकडले जाण्यापासून वाचण्यासाठी अरवलीच्या डोंगरात भटकंती करत होते. भामा शाह आणि इतरांनी सैन्य मोहिमेसाठी वित्त आणि रसद पुरवठा केला. पुढील १२ वर्षांत त्यांनी उदयपूर आणि चित्तोडगड वगळता जवळपास सर्व किल्ले परत मिळवले. अशा प्रकारे, असे म्हटले जाऊ शकते की युद्धभूमीत विजयाचे पारडे कुँ. मान सिंहांच्या बाजूने होते. पण एकूणच हा महाराणा प्रतापांचा नैतिक विजय होता.
- मेवाड राज्याच्या गौरवासाठी आपल्या प्राणांची आहुती देणाऱ्या अनेक मेवाड सरदारांच्या बलिदानासाठी ही लढाई कायम लक्षात राहील.

धन्यवाद देतो खालील सर्वांना...

* डॉ पुष्पेंद्र करजाली, लेफ्टनंट जनरल देवेंद्र सिंह, ब्रिगेडियर हेमंत महाजन, श्री पांडुरंग बलकवडे, डॉ मोहन श्रीमाळी, प्रेम डिजिटल स्टुडिओचे फोटो, इतर.
* संदर्भ पुस्तके, व्हिडिओ : केसरी सिंह, डॉ ओमेंद्र रत्नू, रमण भारद्वाज, उदयपूरच्या श्रीजी महाराणांचे साहित्य, हे काम एवढ्या साधनसंपत्तीने होऊ शकले नसते जर मला मार्गदर्शन दिले गेले नसते.
* कृपया काही तृटी आढळल्यास जरूर कळवा.